

**Програма факультативного курсу до посібника
«Разом на одній землі. Історія України багатокультурна».**

*Схвалено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах
(Протокол №1 від 01.02.2012)*

Упродовж століть на теренах нинішньої України мешкали різні народи, які у непростій взаємодії — через конфлікти та компроміси, у співпраці чи протистоянні творили унікальну поліетнічну палітру її нинішнього соціокультурного простору. Факультативний курс до посібника «Разом на одній землі. Історія України багатокультурна» розповідає про людей, різних за етнічним походженням, соціальним статусом, статтю і віком, людей, які розмовляють різними мовами, відвідують різні храми та плекають власні традиції, про складні долі наших предків, які вчать нас важливих одвічних істин, щоб і надалі жити разом у мирі й добробуті. Ми були і є різними, проте усіх нас об'єднує одна земля та її спільна історія.

Беручи до уваги значне етноконфесійне, політичне, мовне та регіональне розмаїття українського суспільства, суттєвою та відповідальною справою був вибір тем, сюжетів, які покладено в основу тем факультативного курсу.

Курс розрахований на 34 години і включає 5 розділів:

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНА — НОВИЙ БЕРЕГ ЖИТТЯ. МІГРАЦІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 2. І РАЗОМ НАЗВАЛИ ЙОГО... МІСТО ЯК ПЕРЕТИН КУЛЬТУР ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 3. ЯК МИ ЖИЛИ РАЗОМ. СПІВІСНУВАННЯ (ПОВАГА, ДРУЖБА ТА КОНФЛІКТИ) В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 4. ОДНА ВУЛИЦЯ — ДВА ХРАМИ. РЕЛІГІЙНЕ БАГАТОМАНІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 5. ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР — ЛЮДСЬКИЙ ВИБІР. ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ПЕРСОНАЛІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

На кожен розділ виділяється по 5 годин, окрім розділу 4, який має 4 години. Кількість годин в розділі не відповідає кількості параграфів у посібнику, тому вчитель самостійно, під час календарного планування додає резервні години до вивчення розділу. Наприкінці кожного розділу запланований підсумкове заняття за розділом. На початку викладання курсу на вступному занятті вчитель ознайомлює учнів з посібником, його структурою та основами роботи. По завершенню вивчення курсу проводиться узагальнюючий урок за темою.

Таким чином структура курсу має наступний вигляд:

- 1 – урок вступу
- 4 розділи по 5 годин + по1 годині на підсумок = 30 годин
- 1 розділ – 4 години та урок підсумку = 5 годин
- 1 урок узагальнення за курсом
- 3 уроки резерву

Разом: 34 години

Розкриття спільної історичної спадщини полікультурного суспільства під час викладання факультативного курсу до посібника «Разом на одній землі. Історія України багатокультурна» повинно відбуватися на основі наступних підходів:

- проблемно-тематичного (розкриття проблем полікультурності через певну тему);
- багатоперспективності (бачення історичних подій з позиції різних суб'єктів та різної історичної інтерпретації);
- багатоаспектності (різні виміри історії: етносоціальний, культурний, релігійний, політичний, гендерний тощо);
- інтеркультурності (сприяння формуванню ціннісного ставлення учнів до способу життя, культури і традицій різних етноконфесійних спільнот, субкультур тощо; готовності та мотивації до конструктивного міжкультурного діалогу).

Кожен із розділів факультативного курсу до посібника «Разом на одній землі. Історія України багатокультурна» складається із окремих занять, які формуються на основі параграфів посібника. Складовими параграфів є основні поняття та ідеї, історичні джерела та завдання до них; інформаційні, історичні, біографічні довідки. Проблематика кожного із параграфів в межах розділу актуалізується через ключове запитання.

Навчальний матеріал посібника не містить традиційного авторського тексту. Його виклад здійснюється за допомогою цілеспрямовано дібраних та упорядкованих різноманітних історичних джерел, результатів досліджень істориків-науковців, соціологів, політиків, журналістів. Значним чином також представлені свідчення очевидців, людей різних часів, з різними позиціями та оцінками минулого. Реалізація багатоперспективного підходу при доборі історичних джерел передбачає розгляд певної історичної проблеми з різних кутів зору, не дає готової відповіді на те чи інше питання, але забезпечує можливість вчитися критично думати, аналізувати, робити висновки, переживати минуле нашої країни у всьому його розмаїтті.

Одне з основних завдань факультативного курсу - допомогти зрозуміти сутність етнічної та культурної різноманітності в історичному вимірі. Варто зазначити, що питання багатокультурності під час викладання курсу не повинна обмежуватися лише поліетнічністю. Значна увага під час курсу повинна бути присвячена дослідженню релігійних, мовних, гендерних, соціальних, регіональних та інших особливостей полікультурної мозаїки українського суспільства. У контексті міжкультурного діалогу важливим є акцентування уваги на спільному, на тому, що об'єднує людей, незалежно від етнічної чи релігійної приналежності. Незважаючи на те, що головний наголос викладу здійснено на позитивних прикладах міжкультурної взаємодії, не можливо обійти увагою події історії нашої країни, спричинені міжетнічними конфліктами, непорозуміннями на релігійному, мовному ґрунті тощо. Основним критерієм добору змісту та методики навчальних матеріалів визначено загальнолюдські цінності (толерантність, повага до прав людини, взаєморозуміння, солідарність, свобода, громадянська відповідальність), що сприяють подоланню таких негативних виявів сучасного життя як стереотипи, упередження, ксенофобія, насильство, ненависть. Відповідно в основу навчальних матеріалів покладено розвиток у юної особистості критичного мислення, допитливості, творчості, історичної уяви, емпатії.

Конфлікт цінностей і соціальні суперечності пронизують змістову тканину навчального посібника і курсу до нього, тому завдання, що містять складні, а інколи дражливі суспільні проблеми, досить часто не мають однозначної відповіді чи розв'язання впродовж навчального заняття. Саме тому процес розгляду складних суперечливих питань, формулювання проблеми та позицій, доказів та аргументів, обмін думками і пошук виваженого рішення мають неабияке значення у ході роботи під час роботи з матеріалами посібника.

№ уроку	Зміст навчального матеріалу	Вимоги до рівня підготовки учнів	Основні поняття, ідеї
1.	Вступ	Називає народи, які проживають в Україні. Характеризує міграційну політику держави. Тлумачить, співвідносить і застосовує поняття і терміни	Культура, цивілізація, багато культурність, мультикультурність
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНА — НОВИЙ БЕРЕГ ЖИТТЯ. МІГРАЦІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ			
2.	1.1. На перехресті шляхів Які народи і з яких причин в давнину обрали українські землі для проживання? 1.2. «Ті, що прийшли із-за моря»: греки в Україні Який внесок зробили греки в українську культуру? 1.3. Заселення необжитих теренів: німецьке освоєння України	Називає та показує на карті основні напрямки міграційних потоків, які стосуються теренів України. Описує народи, які залучені до міграційних процесів на українських землях	<ul style="list-style-type: none"> • міграція, міграційні потоки, цивілізація, • грецька колонізація, християнізація Русі, національна освіта, депортація, колонізація, заселення, • геноцид, примусове переселення, спецпереселенці, переселенці, ностальгія, історична батьківщина, репатріація, реадптація, • етнічна спільнота, традиції, етнічні стереотипи, кочівництво, осілість, асиміляція, інтеграція, • державна політика в релігійній сфері, • поліконфесійність, релігійне багатоманіття, функції церкви
3.	Яким був внесок німецьких переселенців в економічне і культурно-освітнє життя України? 1.4. Позбавлені батьківщини. Депортація кримських татар Як вплинула депортація кримських татар у 1944 році на долю цього народу та його сучасні стосунки з іншими мешканцями Криму?	Характеризує політику держав, відповідно різних народів, які проживали та проживають в Україні	
4.	1.5. Мандрівний народ: роми на українських теренах Як історія і традиційний кочовий спосіб життя ромів вплинули на їх інтеграцію в сучасне українське суспільство? 1.6. Кордон, що розділив життя: обмін населенням поміж Україною і Польщею	Дає власну оцінку діяльності провідних політичних та культурних діячів цього періоду.	
5.	Як вплинула повоєнна зміна кордону між УРСР та Польщею на долю населення прикордонних територій? 1.7. Міграційна політика уряду СРСР Як впливала радянська міграційна політика на ідентичність та цінності мешканців України? 1.8. Сьогодення і старі проблеми: трудова міграція з України	Наводить приклади, які стосуються території, де мешкають учні. Аналізує візуальні та писемні	

6.	Яким чином сучасні трудові еміграції впливають на економічний розвиток та соціальні зміни в Україні? 1.9. Нові українці чи нові проблеми? Сучасні іммігранти в Україні Яким чином сучасна імміграція впливає на різні сфери суспільного життя в Україні?	джерела та робить висновки. Тлумачить, співвідносить і застосовує поняття і терміни	<ul style="list-style-type: none"> • міграційна політика, переселення, русифікація • трудова еміграція, трудова міграція, проблеми трудової міграції
7.	ПІДСУМКОВИЙ УРОК ЗА РОЗДІЛОМ 1. УКРАЇНА — НОВИЙ БЕРЕГ ЖИТТЯ. МІГРАЦІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ		
РОЗДІЛ 2. І РАЗОМ НАЗВАЛИ ЙОГО... МІСТО ЯК ПЕРЕТИН КУЛЬТУР ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ			
8.	2.1. Стольне місто Київ: між Сходом і Заходом Чому Київ став містом міжкультурного діалогу? 2.2. Центральноєвропейське місто Львів: магдебурзьке право та поліетнічна громада Яким чином магдебурзьке право сприяло формуванню багатокультурної спільноти у Львові?	Називає та показує на карті великі міста України. Описує міське населення та його національний, соціальний склад	<ul style="list-style-type: none"> • етнос, поліетнічний, етнічна асиміляція, культурні взаємовпливи, міжкультурний діалог • магдебурзьке право, міщанин, громадянство, етнічні групи, привілеї, стереотипи • колонізація, етнічний склад, релігійна • та етнічна багатоманітність, співіснування, ксенофобія, расизм
9.	2.3. Миколаїв: поліетнічне місто як спільний дім Як формувався етнічний склад населення Миколаєва? 2.4. Одеса — перлина біля моря Як сформувався феномен багатокультурної, полінаціональної Одеси? 2.5. Чернівці: полікультурна мозаїка У чому полягає феномен толерантності різних культур в історії міста Чернівці?	Характеризує урбаністичні процеси, полікультурний розвиток міст Дає власну оцінку етнічній, політичній, релігійній ситуації в містах різних регіонів України.	<ul style="list-style-type: none"> • етнічна, культурна, релігійна • багатоманітність, етнічний склад, етнічна ідентичність,
10.	2.6. Донецьк. Від робітничого селища до багатокультурного мегаполіса Як вплинули економічні та політичні фактори на соціокультурний розвиток міста?	Наводить приклади, які стосуються території, де мешкають учні. Аналізує візуальні та писемні	

11.		джерела та робить висновки. Тлумачить, співвідносить і застосовує поняття і терміни	національно-культурне товариство, етнічні стереотипи, толерантність • толерантність, поліетнічність, поліконфесійність, багатокультурність, національна ідентичність • поліетнічність, регіональний патріотизм, історична пам'ять, міська ідентичність
12.			
13.	Підсумковий урок за розділом.		
РОЗДІЛ 3. ЯК МИ ЖИЛИ РАЗОМ. СПІВІСНУВАННЯ (ПОВАГА, ДРУЖБА ТА КОНФЛІКТИ) В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ			
14.	3.1. Як ми жили разом. Радість жити разом (позитивна сторона життя, спільна взаємодія) Чому життя в поліетнічному середовищі — балансування між співпрацею і конфліктами? 3.2. Чужого горя не буває: людський вибір під час Голокосту і	Називає та показує на карті території компактного проживання різних народів в Україні.	<ul style="list-style-type: none"> • поліетнічність, мультикультуралізм, співжиття, співпраця, конфлікти • геноцид, гетто, Голокост, нацизм, Пораймос • українсько-польський конфлікти, Українська повстанська армія, армія крайова, етнічні землі, історична пам'ять • державна мова, двомовність, мова як засіб спілкування, мовна
15.	Пораймосу. Чим обумовлений вибір людини в умовах реалізації політики нацизму? 3.3. Волинська трагедія. Дві правди Чому стала можливою Волинська трагедія?	Описує трагедії в історії народів України Характеризує державну політику різних держав, які привели до трагедій, мультикультуралізм на теренах України	
16.	3.4. «І поки живе мова — житиме й народ» Яку роль у багатоетнічному суспільстві відіграє мова? 3.5. Як ми живемо Що об'єднує національні громади сучасної України?	Дає власну оцінку співіснуванню на теренах України різних	

17.		народів. Наводить приклади, які стосуються території, де мешкають учні.	культура, мовна ідентифікація, національна мова, русифікація
18.		Аналізує візуальні та писемні джерела та робить висновки. Тлумачить, співвідносить і застосовує поняття і терміни	<ul style="list-style-type: none"> Україна — багатонаціональна держава, полікультурність, поліетнічність
19.	Підсумковий урок за розділом.		
РОЗДІЛ 4. ОДНА ВУЛИЦЯ — ДВА ХРАМИ. РЕЛІГІЙНЕ БАГАТОМАНІТТЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ			
20.	4.1. На зламі XIX–XX століть. Традиції поліконфесійності на українських землях Яку роль у житті суспільства відігравала релігія?	Називає та показує на карті території поширення певних релігійних конфесій на землях України.	<ul style="list-style-type: none"> державна політика в релігійній сфері, поліконфесійність, функції церкви
21.	4.2. Між двома війнами. Антирелігійна політика в УРСР та утиски православних у міжвоєнній Польщі Чому 20–30-ті роки XX століття виявилися драматичними для різних релігійних конфесій?	Описує міжконфесійні конфлікти та поліконфесійність	<ul style="list-style-type: none"> антирелігійна політика, міжконфесійні конфлікти
22.	4.3. Християнські церкви та релігійне життя в Україні під час та після Другої світової війни Чому в роки Другої світової війни церква привернула особливу увагу влади?	Характеризує державну політику в релігійній сфері	<ul style="list-style-type: none"> державна політика в релігійній сфері, свобода віросповідання, поліконфесійність
23.	4.4. Від войовничого атеїзму до поліконфесійного суспільства (друга пол. XX – поч. XXI століть) Як можна запобігти конфліктам на релігійному ґрунті в поліконфесійному суспільстві?	Дає власну оцінку релігійній ситуації в Україні. Наводить приклади, які стосуються території, де мешкають учні. Аналізує візуальні та писемні джерела та робить висновки.	<ul style="list-style-type: none"> войовничий атеїзм, поліконфесійність, релігійні дисиденти, свобода віросповідання

		Тлумачить, співвідносить і застосовує поняття і терміни	
24.	Підсумковий урок за розділом.		
РОЗДІЛ 5. ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР — ЛЮДСЬКИЙ ВИБІР. ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ПЕРСОНАЛІЇ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ			
25.	5.1. Ідентичність: між походженням і свідомим вибором Як соціальне походження та становище людини впливає на вибір ідентичності? 5.2. Ідентичність: чинники вибору Що і як впливало на ідентичність окремих людей, які проживали в Україні на початку ХХ століття?	Називає та показує на карті території само ідентифікації населення України в різні історичні часи. Описує історичні події, які впливали на формування ідентичності	<ul style="list-style-type: none"> • ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність, самосвідомість, соціальні групи, подвійна лояльність
26.	5.3. «Наша сила — в наших українських людях». Павло Скоропадський Чим обумовлений життєвий та політичний вибір Павла Скоропадського? 5.4. «Я хотів би стати всім для усіх, щоб всіх спасти...»: вибір Андрея Шептицького	Характеризує державну політику формування людської ідентичності	<ul style="list-style-type: none"> • ідентичність, етнічна ідентичність, національна ідентичність. • вибір людини в умовах збройного протистояння, український вибір.
27.	У чому суть життєвого вибору Андрея Шептицького? 5.5. Радянська жінка: трансформації гендерної ідентичності Як змінювалися суспільні ролі та гендерна ідентичність українських жінок у радянський час? 5.6. «Золотий вересень» — подія без вибору	Дає власну оцінку персоналіям, які вплинули на історію України. Наводить приклади, які стосуються території, де мешкають учні.	<ul style="list-style-type: none"> • вибір священнослужителя, Голокост, Голодомор • гендерна ідентичність, гендерна політика, радянська жінка, «подвійний тягар», емансипація
28.	Як події вересня 1939 року сприйняли та оцінили різні верстви населення Західної України? 5.7. Людський вимір — людський вибір: як формувалася ідентичність у СРСР Які чинники впливали на самовизначення людини у другій половині ХХ століття?	Аналізує візуальні та писемні джерела та робить висновки.	<ul style="list-style-type: none"> • анексія, возз'єднання, радянська • ідентичність, радянська

29.	5.8. Україна на шляху від регіоналізму до соборності Що допомагає українцям зберігати загальнонаціональну єдність?	Тлумачить, співвідносить і застосовує поняття і терміни	людина, радянський народ • регіоналізм, регіональна ідентичність, історична пам'ять, сепаратизм, соборність, консолідація
30.	Підсумковий урок за розділом.		
31.	Урок узагальнення курсу.		
32.	Резервний урок		
33.	Резервний урок		
34.	Резервний урок		